

TÓTH KRISZTINA

„Lenyűgöz a világ működésének rendje”

Világadapter címmel jelent meg a Magvetőnél a kortárs magyar irodalom egyik legsokoldalúbb és legkiválóbb alkotójának, Tóth Krisztinának új, szigorúan szerkesztett verseskötete. Furcsa, szokatlan szó, elsőre nem is világos, mit jelent – a magyarázat természetesen az egyik, hasonló című költeményben van.

■ *Nagyon jó a cím – rögtön megvolt?*

– Nem. Három címöttem is akadt. Sőt több, de általában háromra szűkíttem a variációk számát és akkor elkezdtem kérdegetni róluk az ismerőseimet. Sokáig versenyben volt a *Hosszúalvó* – ez az utolsó ciklus és a záróvers címe –, de Király Levente, a Magvető munkatársa azt mondta, hogy a boltokban majd *Álomszuszek*-ként fogják keresni. Igaz, azt is tapasztaltam, hogy a *Világadaptert* sem jegyzi meg elsőre, de addigra már megszerettem. Ráadásul egy cím rendezővel is, rásugárzik a könyv egészére és akkor már ennek megfelelően rendezgettem a költeményeket.

■ *Mi volt a harmadik variáns?*

– A *Turista*, ami a második ciklus címe és utolsó verse. Azt az átmenetiséget, idegenséget sugallja, ami benne van a *Világadaptet*ben is. De aztán ezt is visszavontam, mert eszembe jutott, hogy az *Akvárium* című regényemet találtam már meg az Akvarisztika polcon. Igaz, fennáll a veszélye, hogy az új könyv meg a technikai kiadványok közé kerül...

■ *Könnyen vagy nehezen születik Nálad egy vers?*

– Általában sokáig írom őket, a *Hosszúalvó* például hónapokig készült.

■ *Ha már ezt emlited: ki ennek a megszólítottja? A „hosszúalvó” kifejezés olyan, mint-ha egy görög isten, netán épp Zeusz állandó jelzője lenne.*

– Én a testi léttől független szellemre gondoltam, arra a nem feltétlenül isteni hatalomra, hanem a testtől független energiára, ami annyi mindenben megmutatkozik.

■ *Vízben, tűzben, földben, levegőben?*

– Igen! És eszembe jutott Nemes Nagy Ágnes verse, Az alvóhoz: „Te ismeretlen és ruhátlan / te kelsz ki minden hamuból. / Te vagy a hetedik szobában, / nem haltál meg, csak aluszol.”

■ *Sok verset tudsz másoktól?*

– Sokat, de felejték is, ahogy a nyelveket is felejttem. Azt hiszem, hogy tudok egy verset, de ráfutok egy hiányzó sorra, ami aztán egész nap gyötör. Ma már a tanárok nem adnak fel memoritert, pedig én ezt nagyon fontosnak gondolom, a megtanult versek ugyanolyan erősen beépülnek az ember lelkébe, mint a dalok, részei lesznek az identitásának. Sokat beszélgetek erről a tanítványaimmal. El szoktam nekik mesélni, hogy amikor Thomas Mann 1938 elején megérkezett New Yorkba, csináltak vele egy interjút, amiben azt mondta: „*Where I am, there is Germany. I carry my German culture in me.*” A fejében hordta a teljes német kultúrát! Ez nagyon erős belső tartást tud adni. A dalok evidens módon rögzülnek – s itt most nemcsak Koncz Zsuzsa vagy Cseh Tamás dalaira gondolok, hanem a népdalokra is, amiket persze szintén meg kell tanítani.

■ *Nyilván ezért gyakori nálad a mások műveire való utalás, rájátszás, hogy ne mondjam, intertextualitás; ebben a kötetben egész ciklus, A tanítvány áll ilyen versekből, azaz magadat is tanítványnak vallod; a Magas labdában ott a Hála-változat, ami eleve utal Gergely Ágnes 2001-es költeményére, az Útérintő élén álló Hálaadás-parafrázisra – és sok művedet idézhetném még, megírtad, ahogy többen, a magad Születésnapomra-változatait is.*

– Szeretem az átiratokat, mert nagy játékteret adnak. Azzal, hogy az ember mit választ ki, milyen műhöz nyúl, eleve utal a saját kapcsolódási pontjaira, és úgy közelíthet nagyon személyes tartalmakat is, hogy közben félig-meddig álarcot tart maga elé. Az pedig külön öröm az olvasónak, hogy kapcsol; rájön, minek az átíratát hallja, és egy pillanatra úgy érzi, a szerző összekacsint vele.

■ *Meglepett, hogy még egy Balassi-parafrázisos is van, az Adj már csendességet – Balassi annyira macsó költő...*

– Ez rögtönzés. A Misztrál együttes engem is meghívott egy fellépésére és ott rögtönöztem. Mondjuk Balassya kapcsolatban ez az utolsó jelző, ami eszembe jutna. Olyan távolságra van, annyira a hagyomány részének tekintem, hogy fel sem merülnek bennem ilyen genderszempontok. Nem személy, hanem szerző, és a törökverő nemes attitűdjét meglehetősen bizarr ötlet innen, a mai szemszögből, mai terminussal értékelni. Kortárs íróink akkor már sokkal macsóbbak, ráadásul még térdet-fejet se hajtanak, na szép.

■ *Olyan előfordult, hogy magadtól idéztél és átírtál egy sort?*

– Megtörtént, hogy felolvasáson kértek egy verset, de nem volt nálam a könyv, amiben szerepel. Magabiztosan elkezdtem mondani, azt hittem, tudom – közben rájöttem, hogy nem tudom, és picit máshogy mondtam. Szerencsére még az sem vette észre a változtatásokat, aki kérte.

■ *Egy rövid dal is nehezen születik meg?*

– A könnyedség látszata mögött is munka van. Nekem nagyon ritkán sikerül először valami.

■ *A prózai szövegeid mondatait is sokat kalapálsz?*

– Mindig van egy első verzió, ami még többször változik. Felpakolom a szöveget, aztán leszedem, amit felpakoltam... Sokszor írom át. A legnehezebb akkor dolgozni rajtuk, amikor már ismerősek a mondatok, mert ebben a munkafázisban természetesnek hat az is, ami esetleg sutaság, hiba. Ezért kell mindig eltenni kicsit a szöveget, hogy eltávolodhassak tőle.

■ *Van rá magyarázat, hogy prózát csak később kezdted el írni? Az első versesköteted, az Őszi kabátlobogás 1988-ban jelent meg, a Vonalkód című novellásköteted 2006-ban, a regényed, az Akvárium 2013-ban.*

– Soha nem jutott eszembe történetben gondolkodni, természetes volt a vers. A prózát sokkal inkább tanulnom kellett, és ebben segített a sok fordítás is. Gyakorlatot szereztem abban, hogy lehet mondatokat szerkeszteni. Csak ezek után mertem belevágni a prózába – mint mondd, sokkal később. Éppen váltam, kölcsönlakásban laktam, amikor 2003-ban a Litera felkért, hogy írjak nekik netnaplót. Naponta éjszakáig kellett dolgoznom, hogy eltartsam magam és a kisfiamat, így nem sok idő jutott arra, hogy a netnaplón görcsöljek. Talán ez volt a szerencse. Tizenegy után ültem le minden nap, és a fáradtság valahogy oldotta azt a görcsöt, ami addig bennem a prózával szemben volt – terjedelemtől függetlenül. A következő évben kezdtem el írni a *Vonalkód* történeteit. Akkor már erősen vágytam rá, hogy történeteket meséljek.

■ *Nehezen engedsz el egy szöveget?*

– Főleg prózát. Mert ha egy versnél minden a helyére kerül, az evidens módon megmutatkozik legalább nekem, hogy ez kész. De egy prózai szövegnél mindig van olyan jelző, amit ki lehet cserélni, van olyan mondat, aminek lehet változtatni a ritmusán. Általában húzni szoktam; ritka, hogy valamit hozzáteszek.

■ *A megjelent szövegeken, pláne a régebbieken, változtatnál olykor, mint ahogy például Szabó Lőrinc vagy Kukorelly Endre tette?*

– Nemigen. Apróbb változtatások voltak egy-egy versben, amikor a *Porhó* című kötetem régebbi, válogatott anyagát szerkesztettem, de visszafelé már elég idegen az összes régi anyag ahhoz, hogy ne érezzek késztetést az átírára. Ez olyan kicsit, mintha az ember a régi fényképeit retusálná. Eldobni, szelektálni az más, azt igen, de számomra az a régi anyag már nem is eleven. Sokkal inkább izgat az, ami éppen készül.

■ *Előfordul, hogy valamit nem sikerül megfogalmazni? Még a 94-es, A beszélgetés fonala című kötetben szerepel A megfoghatatlanról: „Alighogy írni kezdtem, már is azt / érzem, nem ezt akartam mondani / és az fog elsikkadni pont, ami / körül-foghatna.”*

– Nagyon sokszor, de ezek a próbálkozások nem kerülnek a kötetekbe. Épp most dobtam ki egyenesen a kukába több mint hetven oldal prózát. Az a tapasztalatom, hogy nem érdemes ki-be horpasztgatni, ami eleve hamis hangon szólalt meg. Olyan is van, főleg versnél, hogy a mű elkezd hasbeszélni, azaz felkínál valamilyen kikönnyített megoldást, tetszetős kerülőt. Viszonylag korrekt verset is lehet így írni. Tök jó lesz, csak nem világít.

■ *Ettől jó egy vers? Hogy világít?*

– Egymondatos, frappáns válaszom nincs. Valószínűleg nem formai kritériumoktól, a formai tökéletességtől jó, hanem a szöveg alatti titoktól. Ha van valami olyan titok benne, amiről magának a költőnek sincs tudása és szándéktalanul rajzolódik ki a szövegben. Én ezt a titkot szoktam keresni a versben, ami átüt a szövegen. Egy teljesen áttetsző vers engem nem izgat. Úgy persze nem lehet verset írni, hogy na, belerakom a titkot és akkor az belekerül. De ha benne van, a vers világít, igen.

■ *A vers több, mint a próza? Mintha több titok férne bele...*

– Nem feltétlenül. A jó prózának nagyon erős zeneisége van, ami hat rád és ez összefügg a titokkal.

■ *Sok zenét hallgatsz?*

– Keveset. De ha igen, akkor azt monomániásan, mert azt akarom, hogy belülről legyen ismerős. Mostanában Harcsa Veronikát hallgatom.

■ *A legeslegelső versed megírása után nem ijedtél meg?*

– Miért ijedtem volna meg?

■ *Az ember megijedhet attól, hogy más, mint a többi...*

– Ez nekem olyan játék volt, mint mikor valaki rajzolgat a füzeté hátuljára, csak én szavakkal rajzolgattam. Hangokat imitáltam. Az első versre egész pontosan emlékszem. Nyolc-kilenc éves lehettem, kisgyerek. Iszonyatosan vágytam egy kétszemélyes sátorra, ami teljesen értelmetlen volt, hisz a hetedik emeleten laktunk egy lakótelepen. De a házunk mögött volt egy nagy park és ott valaki egyszer sátorozott. Ez annyira megmozgatta a fantáziámat, hogy írni kezdtem: „*De szeretnék sátrat kapni...*” Rémllett, hogy így kell egy verset kezdeni. Egyáltalán nem volt ijesztő, azt gondoltam, ez egy játék.

■ *Végül is... Van egy vers az új kötetben, a Háromnegyed: „Mikor sötétben gépelek, vakon, / mint ezt a verset is, hajnal fele...” Hajnalban írsz?*

– Verset majdnem mindig kora hajnalban, abban a tudatállapotban, ami még közel van az álomhoz, de már kontrollálad a tudat működését.

■ *Van a munkának állandó ideje?*

– Szeretném, ha lenne, de ez megvalósíthatatlan. Évek óta próbálok bevezetni író napokat, amiket mindenki tudomásul is vesz a családban – és akkor szólnak a kéményseprők, hogy jönnek kéményellenőrzésre. Ha nem jönnek a kéményseprők, beteg lesz a kislányom, ha ő se lesz beteg, történik valami más – a lehető legritkább, hogy nem dől be az eredeti terv. Mikor kaptam egy külföldi ösztöndíjat, nagyon jól tudtam haladni.

■ *Mindent rögtön a számítógépbe írsz, ott is javítod, vagy olykor kinyomtatod a szöveget? Milyen a viszonyod a géppel?*

– A verseknél tulajdonképpen írógépek használom a számítógépet. Tollal, jegyzetfüzetbe írok, minden egyes verziót újra leírva, hogy tisztán lássam, hol tart a vers. Aztán amikor késznek tűnik, beírom. Rápillantva néha kiderül, hogy a tördelés nem olyan jó, ebben például sokat segít a számítógép. Prózáat rögtön abba írok, nem kézzel. Ott meg azt szeretem, hogy olyan könnyen lehet törölni: ez se kell, az se kell, ki vele!

■ *Jegyzetfüzet, ceruza, gondolom, azért mindig van nálad!*

– Mindig. És mindig látok is valamit. Most például az Árkádban jártam, ahová éppen kerekesszékes gyerekeket hoztak valahonnan, akik egy hosszú folyosón azonnal elkezdtek versenyezni.

■ *Ez vers vagy novella?*

– Novella. Talán.

■ *Nyitott szemmel jársz, de a politika, a közélet mintha kevésbé érdekelne. Igaz, ott a kötetben A koravén cigány, amit a kortárs közéleti verseket tartalmazó 2012-es édes hazám-antológiába is beválogattak, ott a Bánk, magában... Figyeled, mi történik az országban, hallgatsz, nézed a híreket?*

– Nem tudom, igaz-e, amit mondasz. Az biztos, hogy nem vagyok egy mozgalmár – de vak és közönyös sem. Igen, figyelem, ami az országban történik. Te viszont ezek szerint nem figyeled a tárcáimat: évek óta írok a *Vasárnapi Hírek*be. Mind egy különben.

■ *Nem mindegy, ismernem kellene őket; főleg, ha ilyeneket kérdezek...*

– Ha náluk közvetlenebb lenyomatot keresel, akkor politikai publicisztikát, kommentárt kérsz számon egy szépírón. Az egy másik szakma, könyörgöm!

■ *A címadó Világadapter azért is nagyon fontos vers, mert van benne humor, ironia, önironia is, amik amúgy is megtalálhatók a műveidben, de inkább bűvópatak-ként. Nagyon pontosan megadod a koordinátákat, mintegy anekdotikusan kezdődik:*

„Kétezer-kettő tavaszán, / több mint tíz éve ennek, / a Charing Cross megállónál a Bootsban / láttam egy fehér, apró világadaptert.” *Úgy tűnik, ez valóban megtörtént.*

– Meg; bár nem tudom, van-e ennek jelentősége. Az a lényeg, hogy megtörténtnek tűnjön.

■ *Az olvasók szeretik a tényeket, én is. Állok majd a Charing Crossnál és eszembe jut, hogy a költő is itt állt. (Vagy itt állhatott volna...) Mit tud egy világadapter, pláne nyolc és fél fontért?*

– A konkrét tárgy praktikusan azt, hogy a segítségével bárhol a világban csatlakozni tudsz az adott elektromos hálózatra. Én már ültem úgy egy szállodai szobában Olaszországban és Angliában is, hogy a rohadt hajszarítót nem tudtam bedugni és bekapcsolni, ami nagy probléma tud lenni felolvasás előtt egy fél órával. És rögtön belehallottam a szóba, hogy akinek ilyenje van, az képes a világot magához idomítani, hogy ez valami idegenség-leküzdő szerkezet. Kelet-európaiként az ember az előbbi helyzetben azt éli meg, hogy olyan helyről jöttem, hogy ez nekem nem működik. Kisebbségi érzés fog el, és nem arra gondolsz, amire egy egészséges, nagy nemzet fia gondolna, hogy ezek a seggfejek még egy normális konnektozott sem tudnak csinálni! A világadapter, amit persze nem vettem meg ennyi pénzért, otthonossá tesz a világban, én leszek az, aki gondtalanul jár-kelek egy előkelő londoni szálloda halljának süppedős szőnyegén. Így csak gyűlnek a kicsi szégyentörténeteim, részeivé válnak az identitásomnak. Igaz, másnak is megvannak a maga bánatai. Párizsban találkoztam egy nagyon sikeres francia költővel, olyan lakásban lakik, amilyenről a legtöbb magyar értelmiségi csak álmodhat, és roppant bános attól, hogy Amerikában nincs recepciója. Ez vicces volt.

■ *Mintha külön tehetség kellene ahhoz, hogy el tudjuk fogadni a saját helyzetünket, meg tudjunk vele békélni, örülnünk annak, amit elértünk.*

– És ez szerinted nem a családból jön, nem gyerekkorunkban tanuljuk meg?

■ *Akkor kellene.*

– Hogy tudjuk észrevenni, azt mondani, nekem most jó. Mikor a fiam iskolájában – rég volt, most már tizennyolc és fél éves – elkezdődött a „kinek milyen mobilja van?”-verseny, mondtam neki, hogy én lebeszelném a részvételtől, mert nagyon szar lesz neki, ha elkezd ezzel foglalkozni. Az a rossz hírem van, közöltem vele, hogy amint megkapná a legújabb modellt, már lenne öt gyerek, akinek a sokkal jobb legeslegújabb van. Ha tárgyaktól, birtokolt, megszerzendő dolgoktól fog függeni az ő közérzete, akkor örökre boldogtalan lesz. Micsoda hülyeség!

■ *Az idő múlása, az elmúlás miatti szomorúság tán kezdettől ott van a műveidben, így az első, 1988-as kötetedben, az Őszi kabátlobogásban szereplő Terézvárosi elégiában vagy a Zenélődobozban, az Árnyékemberben lévő Szilveszterben vagy a Sétában; a Magas labdában a Delta a test romlását is megénekli. Ez a szólám most fölerősödött, nyilván attól sem függetlenül, hogy idén kerek születésnapot leszel kénytelen ünnepelni.*

– Az idő múlása ilyen direkt módon nem foglalkoztat. De állandóan szembesülök a létezés, születés és halál körforgásával – van egy négyéves kislányom és ősszel meghalt az apám. A kislányom most kezdi megérteni, fölfogni, hogy az időben léteznünk, engem meg szembesülésre, számvetésre készítet a veszteség. A kerek születésnapok, és általában a születésnapok nem érdekelnek, de a „leszel kénytelen” fordulatból úgy érzekelem, téged nagyon is. Az időt nem kell mérni, ha meg muszáj, én elsősorban a gyerekeimmel és a könyveimmel mérem. A test meg, hát, mit mondjak, húszévesen sem volt valami engedelmes, az embernek nem feltétlenül az idő miatt romlik vagy javul a viszonya a testéhez, ez inkább lelkiállapot kérdése.

■ *Megvan még a dió, amit a Dió című versben emlegetsz, amire édesapád mutatott a botjával a kórházból kijövöben s Te felvetted?*

– Átkerült a versbe. Erre csörög a dió... Arra meg a referenciális olvasat.

■ *Rögtön a nyitóvers, a Hogy vagytok? intonálja az elmúlás témáját, kegyetlenül rögzítve azokat az alig észrevehető, de már létező pillanatokat, amikor barátaink arcából „cinkosan” ránk villan a halál: „És egyre hangosabban / mondogatjátok: össze kéne már jönni egyszer...” És van versed, a Szálak a Porhó című kötetben, ami az élők közti szálak megszakadásáról, rokonok, barátok útjainak szétválásáról szól. Az ilyesmi megvisel olykor?*

– Meg.

■ *Tudsz arról egyébként, hogy kik olvasnak? Egyáltalán, hogy általában kik olvasnak, olvasnak-e még szépirodalmat, könyvet Magyarországon? Tudott, hány példányt adnak el egy-egy könyvedből?*

– Körülbelül tudom; szépirodalmi műhöz képest viszonylag sokat. De nekem nem dolgom ezzel foglalkozni. Ez a kiadó, a kereskedő, a marketingesek szakmája. A felolvasásokon azt látom, hogy viszonylag sok fiatal olvasóm is van, nők és férfiak vegyesen. És ne felejtse el, én gyerekkönyveket is írok! A fiatal szülők sokszor csak később fedezik fel, hogy jó, ennek a nőnek vannak felnőttkönyvei is! Találkoztam számtalanszor egyetemista korú fiatalokkal, akik a prózai műveket ismerték, aztán utólag jöttek rá, hogy korábban megjelentek versesköteteim is. Úgy kezdtek el aztán verseket olvasni tőlem, hogy alapvetően nem voltak versfogyasztók.

■ *Említetted a metrót: az neked óriási kincsebánya! Versben, prózában ott jár, szinten menetrendszerűen!*

– Mert ezzel közlekedem nap mint nap. Nem vezetek autót, bent lakom a városban.

■ *Visszatérve az időhöz: mit jelent a veled való szembesülés?*

– Türelmetlen vagyok, úgy érzem, nincs elég időm, nem tudom megcsinálni azt, amit szeretnék. Érzem, szigorúbban kellene beosztani az időmet, ne kérdezd, hogyan, nem tudom a megoldást.

■ *Mit szeretnél megcsinálni?*

– Homályos képzeteim vannak róla, nem konkrét elképzeléseim. Inkább azt tudom, milyen irányba szeretnék menni. Azt szoktam mondani, hogy olyan könyvet szeretnék írni, amilyent nem tudok.

■ *Mi ellensúlyozza a veszteségeket, az idő múlását?*

– Az írás. Az, hogy nyomot hagyok. Mikor mi először találkoztunk, a nyolcvanas években, a Kisképzőbe jártam, képzőművésznek készültem. Ha az ember konkrét tárgyakat hoz létre, az sokkal tisztább, instantabb formában csillapítja ezt az igényt, hogy nyomot hagyjon. Az írás sokkal közvettebb, nehezebben megfogható.

■ *A vers is tárgy!*

– Nem, szerintem nem! Nem tapintható, körbejárható valami, amivel megváltoztatod a teret. Középiskolásként az volt a vágyam, hogy nagy szobrokat készítsék, amik beleszólnak a térbe. Igaz, a vers meg az időbe szól bele.

■ *Csinálsz még tárgyakat?*

– Sajnos, ritkán, és ez nagyon hiányzik az életemből. Baj, hogy ez elmaradt, szeretnék változtatni rajta, mert ez olyan, mintha az embernek elhalna egy végtagja. Az üvegesműhelyem különben megvan, bármikor elkezdhetnék dolgozni, ha nem várna ezer más feladat és nem fenyegetnének határidők. De talán az sem jó, ha ennyire elmarad valami az ember életéből, ami fontos volna. Hogy idejét sem tudom, mikor érintetem utoljára, mondjuk, agyagot, miközben érzem a tapintását, a szagát. Na, mindegy. Mennyi ló, és az embernek csak egy segge van! Lehet, azért nő bizonyos kor felett, hogy figyelmeztessen, igenis több lovat is lehet?

■ *A barátságok, a szerelmek nem jelentenek ellensúlyt? A család?*

– Az írás. Azt a fajta érzést, amit mondjuk gyerekkorában gondolhat valaki, hogy kilyukadt a lelke és a lyukon pereg ki a homok, hiába tartja oda a kezét, más emberek jelenléte, barátsága, satöbbi, nem ellensúlyozza. A szerelem talán, rövidke pillanatokra. Nálam csak az írás. Nagyon hűséges vagyok a barátaimhoz, nagyon mély barátságaim is vannak, de ezek semmit sem jelentenek ebből a szempontból. Az embernek van egy lyuk a lelkén, és kész.

■ *Mennyi ideig bírod ki írás nélkül?*

– Két hét kihagyás után, például egy nyaralás végén már nagyon elviselhetetlen tudok lenni, ha közben nem csukhatom magamra az ajtót.

■ *De azért fontosak az utazások?*

– Persze. Az utazás mindig nézőpontváltás is. Hirtelen minden probléma, amit felnagyítva látsz, más perspektívába kerül. Ez nagyon fontos.

Másutt mások az evidenciák. Mondok neked egy példát. Három éve Macedóniában jártunk a fiammal. Számarányát tekintve Szkopjében él a legnagyobb roma közösség, egy teljes városrészt romák laknak. Tévé- és rádióadásuk van, újságjuk, és semmiféle gondot nem okoz ez, tökéletesen integrálódtak. Ott egyébként a romák muzulmánok. Örömmel csodálkoztunk rá a fiammal, mennyire nincs ebből semmiféle konfliktus, mondtuk is macedón ismerőseinknek, mekkora gond Magyarországon a rasszizmus, miféle atrocitásoknak vannak kitéve a magyarországi romák. Erre az ismerősök azt felelték, hogy nem, a romákkal a világon semmi gond, miért is lenne. Na, de az albánok! Azokkal aztán van gond! Nem dolgoznak, nem

integrálódnak... És felsoroltak egy csomó közhelyet, amiket nálunk a romákkal kapcsolatban szoktak. Vicces volt és elgondolkodtató.

Repülni nagyon szeretek különben, és sokat repülök. A madártávlat lenyűgöz. Volt idő, amikor a légi felvételeket is gyűjtöttem. Amikor felérsz a felhők közé, és a lenti világ patchwork-szőnyeggé, mintázattá alakul, az megszokhatatlanul gyönyörű.

■ *Milyen iskola volt a Kisképző? Milyen volt a magyartanárod?*

– Nem szerettem a középiskolát, a magyarórákat sem. Ez semmit nem jelent arra nézvést, hogy milyen volt a magyartanárom, mert álmos közönyben kóvályogtam végig azokat az éveket. Annyira magamba voltam zárulva, hogy szinte semmilyen hatás nem ért el. Az első meghatározó élmény egy irodalmi kör volt, a találkozás azokkal az emberekkel, akik a mai napig a barátaim. Mezey Katalin vezetett akkoriban egy diákíró szakkört, ahová véletlenül jutottam el. Kemény István és Vörös István járt oda akkoriban. Az volt az első közeg, ahol otthonosan éreztem magam: az iskolában nem. Később, az egyetemi évek alatt, Lator László műfordítói szemináriuma jelentette a hét fénypontját. Az egyetem sem volt nekem való, a vége felé kezdtem rájönni, tulajdonképpen mire is való ez az egész struktúra. Rettenetesen gátlásos, szorongó, introvertált fiatal nő voltam, minden új helyzetet megpróbáltatásként éltem meg, vizsgázni sem tudtam. A mai eszemmel alig-alig érthető, miért kellett annyit görcsölni, de ez utólag már mindegy is.

■ *Vannak versek, a Csillag, a Búvár, a Zsarnokgyík vagy a cikluscímme is emelt Turista, amik mintha egy mély sebeket okozó nagy szerelemről szólnának.*

– Egy versben sohasem egyetlen konkrét személyről, konkrét élményről van szó, hanem élmények sokaságáról.

■ *Azért én abban biztos vagyok, hogy Petőfi Sándor Szendrey Júliához szóló szerelmes versei Szendrey Júliához szólnak!*

– Nem, az enyéme nem Szendrey Júliához szólnak! A hiány és az idegenség megképződéséhez csak ürügy a szerelem. Nem ez az érzés, nem egy konkrét veszteség a versek tárgya, hanem a világban való idegenség!

■ *Tehát Neked nincs is szükséged egy boldogtalan szerelemre, hogy idegennek érezd magad a világban.*

– Nincs, én nagyon igénytelen vagyok. Öt perc alatt bármikor, bárhol rosszul tudom magam érezni.

■ *„Tulajdonképpen neked köszönhetem, / hogy profi turista lettem az életemben...” – ez azért nagyon erős sorpár, nagyon erős kép.*

– Az ember körülnéz, begyűjti az élményeket és valójában nincs sehol sem otthon. Átmenetiségben él. Az *Akvárium*ban van egy szereplő, aki állandóan rendezkedik. Megfigyeltem, hogy akik állandóan rendezkednek, az idegenségérzet ellen küzdenek. Folyton csinosítgatják a lakást, ide-oda tologatják a bútorokat, mint Vera. Ez az egyetlen terület, amit tudnak uralni, vagy legalábbis azt gondolják, hogy tudják.

■ *Mintha a kötetekben lévő rendkívüli rend is a világban lévő rendetlenséget akarná ellensúlyozni.*

– Az írás is valamiféle rendrakás, a gondolatok összerendezése.

■ *Harmónia is születhet általa?*

– A jó művek közelebb visznek a harmóniához, mert a lényeges kérdéseket teszik fel, nyugtalanítanak. A rendrakásnak is van ilyen fázisa, minden elől hever, és újra kell gondolnunk, mit hová teszünk, tényleg ott van-e a helye.

■ *Tudsz önfeledten boldog és felszabadult is lenni?*

– Ez pszichoanalízis vagy szakmai interjú?

■ *Ki tudja, a prózavers próza-e vagy vers? Különös költemény A tanítvány, ami egy játékosabb ciklus címe is. Ebben is ott az önirónia, a groteszk.*

– A kulcssor az, hogy „Belelátom a fád médiamunkást...” Tanítok is és gyakran találkozom ezzel a típussal: fiatal lány, bölcsészkarra jár, médiaszakos és fogalma sincs, valójában mit akar – már a pénzen, a hírnéven túl –; unja az egészet. Néha úgy érzem, nagyon hasonlítanak egymásra külsőleg is. Egyáltalán nem azért ülnek ott, mert érdekli őket az irodalom, valami céljuk lenne vele – és ez engem fel szokott bosszantani. Ugyanakkor persze vannak tehetséges és fogékony diákok is, és mégiscsak az ő arcuk marad meg a leginkább.

■ *A versbeli lány azt várja, várta Tőled, hogy majd megmutatod neki a titkos szálat, mintegy fellebbented róluk a fátyolt...*

– Miközben, ha hagyja, hogy megmutatkozzanak ezek a szálak, akkor ott vannak.

■ *Csakhogy észrevenni is tudni kell őket.*

– Engem lenyűgöz a világ működésének rendje. Az is, ahogy megisméltődnek az arcok. Mintha lenne valami állandóság, mintha ugyanazok az arcok köszönnének vissza a különböző nemzedékekben, mintha ismétlődne minden: események, helyszínek, képek, mondatok.

■ *Velem gyakran előfordul, egy meghalt barátomat, ismerősömet vélem megpillantani.*

– Igen, néha viszontlátjuk valakinek az arcában azt a szempárt, amelyik már nem nézhet ránk. Gesztusokat, mozdulatokat látunk viszont. Amióta meghalt az apám, folyton rá hasonlító emberekbe ütközöm. Ez biztosan a gyászunk része is.

■ *Néhány vers azt mutatja számomra, hogy benned kialakult vagy kezd kialakulni valami egyedi – jobb szó híján mondjuk így – vallás. Még A tanítvány első mondata is erre utal: „Mert minden rím!”*

– A világban felfedezhetünk rímeket, igen. Egyre erősebben érzem a világban való körforgást, ami megmutatkozik az előbb említett ismétlődésekben is. Evidens módon érzem, hogy a világ része vagyok, amit tudatosan soha nem életem át fiatal koromban. Érzem a testi esetlegességünket is és azt is, hogy születésünk előtt ugyanúgy részei vagyunk a világnak, mint a halálunk után. Hordozói vagyunk egy olyan tudásnak, ami jóval több, mint amennyit ténylegesen begyűjtünk az életünk során. Nem tudok kapcsolódni egyetlen tételes valláshoz sem, mert az őket körülvevő rituálék kulturálisan idegenek tőlem. Ha az ember nem gyerekkorától nevelkedik egy vallásban, akkor a szertartások csak jelmezek, amik persze keretet adnak, beléjük lehet kapaszkodni.

■ *Talán a buddhizmushoz állsz a legközelebb.*

– Leginkább az lehetne a vallásom, valóban. Nagyon mély kapcsolatom van például állatokkal, sok állat-barátom van, volt, bár a vegetarizmusra nem vagyok képes. Próbálkoztam, de hiányzott a hús – sajnos.

■ *A te iszonyatos érzékenységeddel végül is könnyű vagy nehéz adaptálni a világot?*

– Elég nehéz. Időről időre elfog a vágy valami egyszerűbb létezés után. Megyek az utcán, előttem hangos, kicsattanóan boldog emberek, hallom, miről beszélnek, terveznek valami új tetkót, bulit, nyaralást, és azt gondolom, hogy jó nekik. Néha szeretnék közéjük tartozni, nem lenni én. Bár valószínűleg öt perc múlva visszakíváncoznának a magam életébe.

■ ■ ■

D. Magyar Imre (1955, Budapest): tanár, újságíró, irodalmár. Hat könyve jelent meg. Megjelenés előtt álló kötetei: *Bécsi szeletek* (harmadik, bővített kiadás); *A magyarországi cigánység irodalma* (a témából PhD-fokozatot is szerzett).